

Острогляд О. В.,

к.ю.н., доц., доцент кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

професор кафедри права та публічного управління

ЗВО «Університет Короля Данила»

ЗМІ, СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА ЗАКОНОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ В СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У відповідності до статті 3 Кримінального кодексу України: «Законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права».

Також ця ж стаття врегульовує питання неможливості застосування кримінального закону за аналогією і заборону внесення змін інакше ніж через закони про внесення змін до цього Кодексу та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення

Відповідно роль ВРУ в удосконаленні кримінально-правового регулювання є ключовою і визначальною. Саме парламент є єдиним органом, що несе повну відповідальність за якість чинного кримінального закону.

І коли цей орган через своїх представників приймає м'яко кажучи дискусійні норми, то наслідки можуть бути дуже не прогнозованими.

Саме в цьому аспекті запобіжником від безладного доповнення КК України може бути висвітлення в ЗМІ і соціальних мережах (бо вони вже стали частиною нашого життя і часто громадяни за їх допомогою більш оперативно реагують на ситуацію шляхом надання їй розголосу) законопроектної діяльності ВРУ, особливо до того часу поки проект не отримав статус Закону.

З останніх прикладів такого розголосу в позитивному аспекті можна назвати «Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення строку відбування покарання засудженим, яким призначено покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку із суспільно корисною діяльністю, пов'язаною з генеруванням електричної енергії». Цей законопроект в ЗМІ та соціальних мережах було висвітлено під кричущим заголовком «Нардеп пропонує ув'язненим крутити педалі в обмін на зменшення строку: у мережі відреагували»

(<https://life.pravda.com.ua/society/2023/09/19/256619/>). І хоча законопроект ще не знято з розгляду (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42794>), але завдяки суспільному резонансу він навряд чи буде прийнятий.

Інший же законопроект, який на стадії його розробки оминули увагою ЗМІ і соціальні мережі, отримав вже статус Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» і набере чинності 28.03.2024 року. Хоча вже після його прийняття 23.08.2023 року

розгорілася жвава дискусія щодо його доцільності в такому вигляді, оскільки запропоноване покарання у вигляді пробаційного нагляду умовами відбування мало чим відрізняється від звільнення від покарання з випробуванням в порядку статей 75-76 КК України.

Але можна сподіватися, що вже отриманий розголос, надасть народним депутатам необхідний стимул удосконалити прийняті норми до моменту набрання ними чинності.

Як проміжний висновок можна сказати наступне: діяльність ВРУ має перебувати під постійним контролем громадськості; ЗМІ і соціальні мережі є дієвим доповненням для такого контролю; ЗМІ варто розглянути можливість спеціалізації журналістів саме на контролю над законопроектною роботою.

На сьогодні тільки у вересні поточного року зареєстровано 9 законопроектів, які мають відношення до кримінального законодавства України. Жодним чином не заперечуючи необхідність розвитку законодавства як такого, слід підкреслити, що така кількість за один місяць пропозицій чи змін до кримінального законодавства навряд чи є прийнятною.

Зрозуміло, що в умовах сьогодення, коли висновки профільних наукових відділів не є обов'язковими, зупинити «вал» змін може лише суспільний розголос.

Стосовно зареєстрованих законопроектів, то необхідність прийняття окремих з них, викликає серйозні сумніви. Наприклад:

- Проект Закону про внесення змін до статті 263 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за незаконне придбання, передачу чи збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв в умовах воєнного або надзвичайного стану (Номер, дата реєстрації: 10041 від 13.09.2023) передбачає посилення відповідальності за вказані дії в ч.1 ст. 263 ККУ в умовах воєнного або надзвичайного стану шляхом доповнення вказаної статті ч.2.

Хоча сам автор законопроекту в пояснювальній записці зазначає: «разом з тим, як констатують працівники правоохоронних органів, на даний час існують проблеми з реальним притягненням до відповідальності осіб, винних у передбачених частиною першою статті 263 КК України діяннях. Крім того, існуюча санкція за вказані кримінальні правопорушення не забезпечує належним чином профілактику відповідних правопорушень. З урахуванням всього викладеного вище, доцільним є посилення відповідальності за найбільш небезпечні форми незаконного поводження зі зброєю - придбання, передачу та збут вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв, вчинені в умовах воєнного або надзвичайного стану» (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1982616>).

Таким чином автор наголошуючи на проблемах з реальним притягненням до відповідальності, пропонує вирішити його за рахунок посилення санкції, покладаючи саме на неї профілактику відповідних правопорушень. Вказане положення викликає як мінімум сумнів.

- Наступний законопроект про внесення змін до пункту 2 примітки до статті 201-2 Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (Номер, дата реєстрації: 10043 від 13.09.2023) передбачає зменшення розмірів незаконного використання гуманітарної допомоги (<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1982703>). Тобто законодавець прагне

виправити своє поспішне попереднє рішення, яке до речі відбулося не так давно 2022 року, саме таким чином. Хоча дослідниками в цій сфері неодноразово зазначалося, що для притягнення до кримінальної відповідальності за такі дії достатньо наявної статті 191 ККУ «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем».

- Деякі законопроекти про прочитанні викликають лише одне запитання – навіщо? Наприклад, Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення юридичного імунітету Голови, інших членів Рахункової палати відповідно до євроінтеграційних зобов'язань України (Номер, дата реєстрації: 10049 від 14.09.2023) передбачає уточнення складу кримінального правопорушення. Зокрема, замість діючої норми статті 351-1 «Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати» (яка вже і так була змінена 13.07.2023 року)

«1. Невиконання службовою особою законних вимог органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, члена Рахункової палати, створення штучних перешкод у їх роботі, надання їм завідомо неправдивої інформації»

Пропонується:

«Стаття 351-1. Перешкоджання діяльності органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, Голови, іншого члена Рахункової палати або втручання у їх діяльність

1. Невиконання службовою особою законних вимог органу державного фінансового контролю, Рахункової палати, Голови, іншого члена Рахункової палати, надання їм завідомо неправдивої інформації, вплив на них у будь-якій формі з метою перешкодити виконанню службових обов'язків або добитися прийняття незаконного рішення».

Зміст цього уточнення? Голова Рахункової палати не є її членом?

- Кілька слід про стабільність кримінального закону в ракурсі розгляду законопроектної роботи ВРУ. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за деякі злочини проти основ національної безпеки України (Номер, дата реєстрації: 10136 від 09.10.2023) передбачає зміни до статті 55 ККУ. Вказана норма вже змінювалася за час свого існування згідно із Законами № 270-VI від 15.04.2008, № 1682-VII від 16.09.2014, № 2617-VIII від 22.11.2018, № 805-IX від 16.07.2020, № 1231-IX від 16.02.2021, № 2108-IX від 03.03.2022, № 2198-IX від 14.04.2022, тобто вже 7!!! разів.

Напевно потрібно було б просто змінити один раз формулювання ч.1 цієї статті, а не додавати до неї окремі можливі випадки її застосування.

Таким чином можна констатувати, що стан законопроектної роботи потребує вдосконалення на процедурному рівні, народним депутатам потрібно приділяти більшої уваги якості своєї роботи, поки вказані зміни не будуть внесені лише громадський контроль через різні форми, в тому числі ЗМІ і соціальні мережі, може стримати «вал» безглуздих змін.